

УДК 330.341.(477)

КУРИЛІНА Оксана Василівна,
кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри цивільного права і процесу,
Національна академія внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена питанням забезпечення економічної безпеки держави. Проводився всебічний аналіз як сучасних так і давніших поглядів на дане питання в його історичній трансформації. Розглянуті різноманітні підходи до визначення економічної безпеки держав. Запропоновано найдоцільнішу модель забезпечення економічної безпеки для України. Обґрунтовано потребу тісної співпраці України з державами Євросоюзу.

Ключові слова: Євросоюз; глобалізація; забезпечення економічної безпеки держави; національна безпека; мікроекономіка; макроекономіка; європейська економічна система.

Постановка проблеми. Процеси формування нової структури Світової та Європейської економік у період глобалізації, змін інституційно-правових баз, формують основу для зростання негативних процесів як викликів всій демократичній спільноті, Європейському співтоваристві. Розширення структури загроз національній безпеці держав носить глобальний характер є розгалуженою, диференційованою. В основному питання забезпечення економічної безпеки держави розглядаються на мікроекономічному рівні, увага приділяється сегментному, галузевому підходу, при дослідженні даної проблеми, що в свою чергу не дає змоги всебічно підготуватися до наявних загроз економікам європейських держав. У зв'язку з чим виникає необхідність в подальшому дослідженні даного питання особливо в контексті макроекономіки як сегменту мега європейської економічної системи.

З огляду на вище зазначене виникає потреба у комплексному вирішенні даної проблеми із врахування всіх особливостей розвитку України та Євросоюзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення цієї проблеми приділяли увагу такі вчені О. Власюк [1], В. Засанський [12], Н. Михалкин [3], Ю. Короткий [4], В. Молчановский [5], В. Пономарьов [6], Г. Минаев [7,8], та інші. В основному у вітчизняних дослідженнях та публікаціях розглядалися питання забезпечення економічної безпеки на рівні одної держави.

Економічна безпека розглядаються на мікроекономічному рівні, увага приділяється сегментному, галузевому підходу, при дослідженні даної проблеми що в свою чергу не дає змоги всебічно підготуватися до наявних загроз економікам європейських держав. У зв'язку з чим виникає необхідність в подальшому дослідженні даного питання особливо в контексті макроекономіки як сегменту мега європейської економічної системи.

Нестабільність економічного стану в Україні останнім часом носять вкрай загрозливий характер для її національної безпеки. Вона перш за все пов'язана з переділом українських земель, політичною нестабільністю яка породжена як внутрішніми так і зовнішніми факторами впливу. Катастрофічним розвитком кримінальної економіки та розкраданням державного майна, переведення коштів в «тінь» з подальшим його використанням для розвитку кримінально – тіньової економіки.

Мета та завдання статті полягають у проведенні аналізу різних точок зору відносно понять економічна безпека держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Люба легальна діяльність зокрема і економічна здійснюється в рамках правового поля який регламентується законодавством держави так у Законі України «Про основи національної безпеки України» під «національною безпекою» розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства,

своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам. [2, с. 116].

Поняття економічної безпеки розглядалися з різних точок зору одні вчені розглядали це питання з управлінської сторони. Зокрема Минаев Г. А., під безпекою розуміють філософію сучасного менеджменту (управління), цінність та складову корпоративної культури. Сутність такого сприйняття безпеки зводиться до того, щоб навчитися управляти соціально-економічними системами через призму безпеки, розуміти її як функцію буття та життєдіяльності людини і її первинної потреби [7, с. 25].

Він виходить з того, що найважливішими функціями життєдіяльності соціально-економічної системи є розвиток і безпека. Це дві взаємопов'язані сторони одного процесу і одночасно діалектично протилежні. Кожна з них має власні методи і засоби забезпечення. Розвиток є первинною функцією, а безпека другорядною та призначена забезпечити розвиток шляхом протидії загрозам. Однак другорядний характер не зменшує її ролі, оскільки без забезпечення безпеки будь-яка людська діяльність виявляється позбавленою сенсу [8, с. 41-48].

Економічну безпеку в умовах глобалізації розглядають відносно ступеня загроз. О. Ільєнко зокрема пише «для суб'єкта життєдіяльності жити та діяти в безпеці не означає існувати без небезпеки, оскільки остання є однією з головних причин необхідної активності людини і присутня в її життєдіяльності постійно, а нерідко може мати позитивний вплив. Крім того загрози та небезпеки забезпечують мобілізацію діяльності необхідних співвідношень індивідуумів як членів соціуму. Тому асоціювати «безпеку» з відсутністю небезпеки неможливо, оскільки для людини, яка існує в соціумі, безпека – є захист від небезпеки, загроз тощо.

Отже при формуванні поняття «безпека» необхідно не лише забезпечувати повну відсутність будь яких загроз та забезпечити умови існування суб'єкта в безризиковій зоні, а навпаки – слід виявляти межу виправданого ризику при забезпеченні постійного розвитку, саморозвитку суб'єкта» [10, с. 15]. Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко під безпекою розуміється комплексне поняття: економічна безпека – це конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб'єкта та його спроможність протистояти змінам умов існування [6, с. 10]. Дані трактування не дозволяють всебічно охопити проблему так як приділяють увагу сегментам безпеки, що в свою чергу не дає можливість провести загальний аналіз.

Послідовно розглядає проблему професор Власюк. Він вважає, що складовою частиною національної безпеки є економічна, яка за своєю сутністю є її базисом. Одночасно це відносно самостійна система, котра має свою структуру, внутрішню логіку розвитку та функціонування, засоби дії на всі інші аспекти безпечного існування особистості, суспільства і держави [1, с. 7]. Разом з тим слід відзначити, що у чинному законодавстві України немає чіткого визначення поняття «економічна безпека держави» чи «національна економічна безпека», що породжує невизначеність у діях державного управлінського апарату і призводить до помилок при формуванні економічного розвитку як країни в цілому, так і її регіонів» [1, с. 34].

З позицій первинності виробництва та фінансово-грошової системи досліджує її Павловський, він пише що фундаментом, основою економічної системи є її власне

виробництво, а найважливішою складовою національної безпеки є її економічна безпека [9, с. 11], України – це такий стан та рівень розвитку всіх сфер економічної системи суспільства, власного виробництва, (грошово-фінансової системи, сфери управління, соціальної сфери та екологічної), такий стан системи продуктивних сил, за яких держава здатна залучити свої ресурси та свій інтелектуальний потенціал на забезпечення національних інтересів, на досягнення економічної, науково-технічної, технологічної і духовної могутності, забезпечити злагоду в суспільстві, достатній рівень економічної та політичної незалежності, виробничої самодостатності, спираючись на власні сили, на стратегію технологічного лідерства або, принаймні, технологічної незалежності, на патріотизм своїх громадян, незалежність у мисленні і прийнятті рішень лідерами держави, що дає змогу досягнути політичної, економічної, військово-стратегічної і соціальної мети заради створення умов для гідного життя широких верств населення, їх добробуту, духовної і моральної єдності, розвитку культури, науки, мови та величі народу України.[9, с. 12].

Михалкин Н.В. в свою чергу пише: безпека – це потреба та інтерес. У реальному житті неможливо знайти ситуацію, коли стосовно будь-якого суб'єкта відсутня будь-яка небезпека [3, с. 13]. В той же час Короткий Ю.Ф. визначає дану проблему як реакцію на небезпеку, бо потреба в ній виникає виключно тоді, коли існує небезпека [4, с. 51]. Молчановский В. Ф. розглядає безпеку як властивість системи. Існування будь-якої системи передбачає її захищеність від руйнівних впливів. Своїй руйнації протидіють всі системи [5, с. 104]. Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О. М. Ляшенко під безпекою розуміється комплексне поняття: економічна безпека – це конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб'єкта та його спроможність протистояти змінам умов існування [6, с. 10].

Володимир Засанський виходить з того що економічна безпека є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом (базисом). Також економічна безпека є складовою національної безпеки держав, економічних міждержавних союзів. Вона є фундаментом економіко-політичної стабільності на мегапросторі. Це створення умов для безпечного функціонування економічного середовища на мега, макро, мікро економічних рівнях. Економічна безпека – це складна багаторівнева система, рівні якої перебувають у взаємозв'язку [11, с. 54].

На наш погляд, вибір моделі забезпечення економічної безпеки держави повинен ґрунтуватися в залежності від етапів розвитку держав. Так професор Василь Засанський зробив визначення та класифікацію «етапів розвитку держав при порушенні дії об'єктивних економічних законів і вплив на механізми управління економічною та фінансовою системами криміногенних факторів Схеми генезису тіньової економіки, її етапізації».

Перший етап. На цьому етапі з одного боку - діють об'єктивні економічні закони, нормальне функціонування та взаємодія політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. взаємодія між законодавчою та виконавчою владою, стабільне функціонування економіки, політична та соціальна рівновага, не корумпованість влади, з іншого утворюється поділ економічного простору на законодавчий, де діють /офіційний/ та тіньовий, антагоністичний до інтересів централізованих систем управління. Поділ економічного простору на законодавчий (офіційний) та тіньовий.

□ Другий етап. Діють об'єктивні економічні закони, нормальне функціонування та взаємодія політичного економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. Взаємодія між законодавчою та виконавчою владою, в основному стабільне функціонування економіки, політична та соціальна рівновага, не корумпованість влади. Посилюється вплив тіньової економіки на структурно-функціональні елементи економічної системи, яка в свою чергу впливає на соціальну якість кризової економіки, на існування тіньової економіки, зростає соціальне протистояння, Відбувається процес взаємо існування двох протилежних економічних механізмів, вплив їх один на одного. На другому етапі створюються умови співпраці адміністративного апарату державної влади з економічними та фінансовими

злочинними угрупованнями йде поступове втягування сфери управління економікою в тіньову економіку. Поглиблення кризи економічної та фінансової системи, загострення економічних протиріч веде до третього етапу.

- Третій етап. Дія об'єктивних економічних законів сповільнюється, функціонування та взаємодія політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору неадекватна. Взаємодія між законодавчою та виконавчою владою супроводжується протиріччями, не корумпованість влади в цілому супроводжується корумпованістю окремих посадових осіб. Це веде до "кризи" економічної та фінансової системи.

На третьому етапі внаслідок порушення дії основних економічних законів відбувається злам економічної системи на користь тінізації. Він включає зовнішній та внутрішній фактори. Зовнішній, пов'язаний із втручання держави через систему управління в діяльність суб'єктів господарювання, обмеженнями, заборонами а також податковим чи іншим фіскальним тиском щодо їх діяльності; вимаганням державними чиновниками грошових винагород за ту чи іншу вирішену проблему, з кримінальної економіки, сформований потужний зріз організованої злочинності в загально - державному середовищі. Зростає підвищення ефективності протиправної діяльності, протидії засобам суспільного контролю і захисту, які з'явилися у криміналітеті в сучасних умовах. позаекономічним (в тому числі протиправним) та економічним тиском на господарюючого суб'єкта з боку кримінальних елементів, інших суб'єктів господарювання, управлінського апарату.

При набутті тіньовою економікою розмірів, які загрожують існуванню держави третій етап перетворюється на четвертий.

- На четвертому етапі об'єктивні економічні закони, не функціонують, не має взаємодії політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. Антагоністичні протиріччя між законодавчою та виконавчою владою, корумпованість влади досягає 70%, загроза існуванню суспільного організму, утворюється система кримінальної економіки. Держава перетворюється в механізм де діють суб'єктивні закони фінансових диспропорцій, в корумповану соціально-небезпечну для нормального розвитку систему, де відмиваються великі банківські та фінансові кошти із всього світового співтовариства. Тут утворюється система кримінальної економіки, що є основною ланкою кримінальної діяльності, яка в змозі активно вишукувати нові резерви підвищення рівня шкоди суспільству. Йде створення структури потужної організованої економічної злочинності, системи тіньової економіки. Державні інститути працюють на поглиблення фінансово-кредитної корупції.
- Четвертий етап переростає в п'ятий де формується потужний зріз організованої злочинності в загальнодержавному середовищі.
- П'ятий етап. Об'єктивні економічні закони, не функціонують, не має взаємодії політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору Антагоністичні протиріччя між законодавчою та залученням основним чином банківського сектору економіки. Відмивання грошей поступово переростає у міжнародне явище, де особи, які відмивають гроші, готові та здатні використовувати усі можливості та слабкі місця у захисті від відмивання грошей всіх держав світу.

Держава перетворюється на механізм підтримки терористичних світових організацій що загрожує усій світовій спільноті, йде транснаціоналізація економічної злочинності виконавчою владою, повна корумпованість влади [12, с.18-19].

Ми рахуємо що використання даної класифікації при визначенні на якій стадії безпеки перебуває держава, дозволить сформулювати ефективну програму забезпечення безпеки європейської спільноти відносно кожної окремої взятої країни на кожному етапі відповідно вище викладеної класифікації.

Усі розглянуті точки зору не охоплюють сутність поняття економічної безпеки за умов глобалізації економіки її забезпечення в особливих умовах зокрема при проведенні бойових

дій. Так як економічна безпека є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом (базисом). Не розглядають її як складову національної безпеки держав, економічних міждержавних союзів. Адже економічна безпека є фундаментом економіко-політичної стабільності на мегапросторі. Вона створює умови для безпечного функціонування економічного середовища на мега, макро, мікро економічних рівнях. Економічна безпека – це складна багаторівнева система, рівні якої перебувають у взаємозв'язку.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Економічна безпека в основному розглядається на мікроекономічному рівні, увага приділяється сегментному, галузевому підходу, при дослідженні даної проблеми що в свою чергу не дає змоги всебічно підготуватися до наявних загроз економікам європейських держав. Що в свою чергу зумовлює необхідність в подальшому дослідженні даного питання особливо в контексті макроекономіки як сегменту мега європейської економічної системи.

Питання досліджувалось враховуючи стабільну суспільну політичну ситуацію як в державі так і в світі в цілому. Дослідження по забезпеченню економічної безпеки держави як основи національної не проводились за умов суспільно-політичної кризи, військових дій.

Список використаних джерел

1. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі наук про економіку / О. С. Власюк // Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.06.2003 р. № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – (Законодавча база).
3. Михалкин Н. В. Безопасность Российской Федерации. Вопросы теории и практики / Н. В. Михалкин. – М., 1993. – С. 13.
4. Короткий Ю. Ф. К вопросу о понятии безопасности / Ю. Ф. Короткий // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях : сб. статей. – М. : Граница, 1994. – С. 51.
5. Молчановский В. Ф. Безопасность – атрибут социальной системы / В. Ф. Молчановский // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях : сб. статей. – М. : Граница, 1994. – 368 с.
6. Економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономар'ов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
7. Минаев Г. А. Безопасность - менеджмент организации / Г. А. Минаев // BestofSecurity. – № 4 (26). – 2008. – С. 23–31.
8. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – К. : КНТ, 2009. – 440 с.
9. Павловський М.А. Макроекономіка перехідного періоду : Український контекст. – К.: Техніка. 1999. – С.284.
10. Ільєнко О.В. Стратегії міжнародної економічної безпеки в умовах глобалізації (маркетинговий аспект). К - Національний авіаційний університет, 2013.-358 с.
11. Засанський В.В. Теоретичні основи забезпечення економічної безпеки держави /В.В. Засанський // Поліцейська освіта і практика. – 2012. – №1 (2). – С.69-92.
12. Засанський В.В. Детінізація економіки в перехідних суспільствах: управлінський аспект: Монографія.- Львів: Політекс, 1998.-309 с.

References

1. Vlasjuk, O. S. (2008). *Teorija i praktyka ekonomichnoi' bezpeky v systemi nauk pro ekonomiku*. Kyiv: Blyskavka.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). The Law of Ukraine. "On National Security of Ukraine". Retrieved from <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Mihalkin, N. V. (1993). *Bezopasnost' Rossijskoj Federacii. Voprosy teorii i praktiki*. Moscow: Vek.
4. Korotkij, Ju. F. (1994). On the question of the concept of security *Social'no-politicheskie aspekty obespechenija gosudarstvennoj bezopasnosti v sovremennyh uslovijah : sb. statej*. Moscow: Granica.
5. Molchanovskij, V. F. (1994). Security - an attribute of the social system. *Social'no-politicheskie aspekty obespechenija gosudarstvennoj bezopasnosti v sovremennyh uslovijah : sb. statej*. Moscow: Granica.
6. Kozachenko, G. V., Ponomar'ov, V. P. & Ljashenko O. M. (2003). *Ekonomichna bezpeka pidpryjemstva : sutnist' ta mehanizm zabezpechennja*. – Kiev: Libra.
7. Minaev, G. A. (2008). Safety - management organization. *BestofSecurity*, 4 (26), 23-31.
8. Mynaev, G. A. (2009). *Bezopasnost' organizacyy*. Kiev: KNT.
9. Pavlovs'kyj, M.A. (1999). *Makroekonomika perehidного periodu*. Kiev: Tehnika.

10. Il'jenko, O.V. (2013). *Strategii' mizhnarodnoi' ekonomichnoi' bezpeky v umovah globalizacii' (marketyngovuj aspekt)*. Kiev: Nacional'nyj aviacijnyj universytet.
11. Zasans'kyj, V.V. (2012). Theoretical foundations of economic security. *Policejs'ka osvita i praktyka*, 1(2), 69-92.
12. Zasans'kyj, V.V. (1998). *Detinizacija ekonomiky v perehidnyh suspil'stvah: upravlins'kyj aspekt*. L'viv: Politeks.

KURLINA Oksana Vasylivna,

PhD (Economics), Associate professor, Assistant professor, Department of civil law and procedure, National Academy of Internal Affairs

THEORY OF ECONOMIC SECURITY OF THE STATE

Abstract. Introduction. Basically, the issues of economic security are considered at the macroeconomic level. Attention focuses on the segment, sectoral approach in the study of the problem, which in turn makes it impossible for economies of European countries to fully prepare for the existing threats. In this connection, there is a need for further study of the issue especially in the context of macroeconomics as a segment of mega European economic system. **Purpose.** The purpose of the article is to analyze different points of view regarding the concepts of economic security of the state. **Methods.** Causal method, methods of analysis and synthesis of historical and logical methods. **Results.** The economic security providing is the main topic of the article. Comprehensive analysis of modern and former views on the given question was conducted in its historical transformation. Various approaches of determining economic security were considered. The best model of ensuring the economic security was offered for Ukraine. The need of close cooperation of Ukraine with the European Union was proved. **Originality.** It was determined that the choice of models providing economic security should be determined according to the stages of development. Detailed classification of the stages of development of countries in violation of the objective economic laws and mechanisms of influence on the management of economic and financial systems criminogenic factors is offered. **Conclusion.** The issues of economic security are considered at the macroeconomic level. Attention focuses on the segment, sectoral approach in the study of the problem, which in turn makes it impossible for economies of European countries to fully prepare for the existing threats. In this connection, there is a need for further study of the issue especially in the context of macroeconomics as a segment of mega European economic system. The question was researched considering stable social and political situation in the country as well as in the whole world. The research to provide economic security as the basis for national security was not carried out under conditions of social and political crisis, war.

Keywords: EU, globalization; economic security ensuring; national security; microeconomics; macroeconomics; European economic system.

Одержано редакцією: 11.01.2016
Прийнято до публікації: 17.01.2016

УДК 346.5

КУЦЕНКО Дмитро Миколайович,
викладач, кафедра кримінально-правових
дисциплін, Східноєвропейський університет
економіки і менеджменту, м. Черкаси

ЮРИДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ У ЯКОСТІ ЗАСТАВИ: ЗАГРОЗИ ДЛЯ КРЕДИТОРІВ

Встановлено, що використання корпоративних прав у якості застави може бути досить ризикованим для кредиторів процесом. Визначено ризики та особливості, що супроводжують процедуру реалізації корпоративних прав, що були передані в якості застави, у вітчизняних економічних і правових реаліях. Досліджено зарубіжний досвід застави акцій (на прикладі англійської практики). Конкретизовано юридичні особливості передачі у заставу частини у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) в Україні.

Ключові слова: корпоративні права; застава; кредитор; товариство; акція; ризик; предмет застави; статутний (установчий) капітал.